

1. Рудич Ф. М. Много ли власти нужно власти? Украина в контексте трансформации политических систем в странах СНГ и Балтии, Центральной и Восточной Европы / Ф. М. Рудич. – К. : Наук. думка, 2010. – 301 с.
2. Суспільні відносини та розвиток : теорія, історія, практика / [А. М. Михненко, О. Г. Данильян, О. П. Дзюбань, О. В. Соснін]. – К. : НАДУ, 2009. – 394 с.
3. Толстенко В. Л. Правова ідеологія у розвитку сучасної Української держави і суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 “Теорія та історія держави і права” / В. Л. Толстенко. – К., 2012. – 18 с.
4. Україна в III тисячолітті. Традиції. Інновації. Інвестиції. Україна – незалежна держава. Європейський імідж України / [авт.-упоряд. Болгов В. В.]. – К. : Нац. рейтинги України, 2009. – 461 с.
5. Філософія і право: культурно-історичні аспекти взаємодії. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 310 с.
6. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / П. П. Шляхтун. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2010. – 451 с.

В статье приведены основные идеологические факторы влияния на развитие современного украинского государства и намечены его последствия. Проанализированы существенные составляющие этих факторов. Предложена авторская модель и определение гражданского общества, приведены общие характеристики идеологического состояния страны.

Ключевые слова: гражданское общество, идеология, правовая идеология, правовая действительность, правосознание, идеологические факторы, патриотизм.

In the article main ideological factors of influence on the development of the modern Ukrainian state are presented and their impact is outlined. Essential components of these factors are analyzed. The author's own model and the definition of civil society are offered; general characteristics of ideological state of the country are presented.

Keywords: civil society, ideology, legal ideology, legal relevance, legal consciousness, ideological factors, patriotism.

УДК 94(477)

ББК 86.29

Мирослав Луцький

ЦЕРКОВНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті розкривається вплив церкви загалом і християнства зокрема на становлення засад громадянського суспільства. Визначається взаємозв'язок релігії і права, їхня трансформація та вплив на суспільні процеси в країні. На основі аналізу процесів становлення громадянського суспільства у країнах Центрально-Східної Європи запропоновано власне бачення їх упровадження в сучасному українському суспільстві. Наголошується на визначальній ролі в цьому процесі церковних інституцій.

Ключові слова: церква, держава, громадянське суспільство, право, релігія, мораль, суспільство.

Церква та церковні інституції займають особливе місце в процесі формування як духовного світу людини, так і її свідомості, вона забезпечує морально-етичні, релігійні та правові норми, а їх взаємозв'язок є основоположним змістом громадянського суспільства. Виходячи з основного значення громадянського суспільства як категорії, що знімає напруження між державою, локальними соціальними групами та індивідами, яке неминуче виникає через розширення суспільного простору й поглиблення соціальної диференціації [8, с.183], актуальним видається дослідження впливу на нього саме церкви.

Проблема впливу духовних засад на формування громадянського суспільства набула актуальності із самого початку утвердження концепції громадянського суспільства. Однак сьогодні місце церковних інституцій, що мають певний взаємозв'язок з політикою та здійснюють безпосередній вплив на суспільні відносини, їх морально-духовну складову, не є достатньо вивченим.

Основна заслуга в розкритті питань впливу церкви та релігії на суспільство й державу належить І.Луцькому [7] та М.Рибачуку [10], у працях яких не лише визначається *Мирослав Луцький*. Церковний вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні нього із церквою, а також місце й доречність застосування церковно-канонічного права в процесі регулювання взаємин у суспільстві.

Метою нашого дослідження є розкриття впливу церкви та церковних інституцій суспільства, аналіз досвіду в цьому плані країн центрально-Східної Європи.

Одним із найважливіших суспільних інститутів, який поряд з іншими складовими елементами громадянського суспільства безпосередньо впливає на перебіг суспільно-політичних процесів, є церква. Саме тому розкриття місця й ролі церкви у формуванні суспільних відносин є настільки актуальним.

Однак перед безпосереднім розкриттям взаємовпливу церкви та суспільства необхідно розкрити зміст і сутність самого поняття “громадянське суспільство”. Як свідчить історія, неодмінною умовою становлення демократичних держав і формування націй у тій частині світу, яку ми вважаємо найбільш розвинутою й на яку сьогодні орієнтуємося, було розгортання системи суспільних інститутів, котрі утворюють громадянське суспільство. У випадку України громадянське суспільство є ключовим поняттям посткомуністичної трансформації [7, с.18].

Більшість сучасних дослідників під громадянським суспільством розуміють суспільство громадян з високим рівнем економічної, соціальної, політичної культури та моральних властивостей, яке спільно з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага [9, с.415].

У наш час доцільним видається також твердження німецького державного й політичного діяча Дітмара Штюдемана про те, що поняття “цивільне або громадянське суспільство” визначає основний принцип демократії: під державою й суспільством мається на увазі співтовариство зрілих громадян, які самі спільно визначають свою долю. У вужчому сенсі громадянське суспільство визначається як демократична форма самоорганізації суспільства, незалежно від держави й поза ринком. Демократична, оскільки той, хто не визнає основних прав громадянина і людини, не може бути частиною громадянського суспільства. Таким чином, громадянське суспільство – елементарна складова частина діючої демократії [13].

У науковому сенсі початком становлення громадянського суспільства як історичної реальності прийнято вважати період капіталізму. Причиною та передумовами до цього стали боротьба з абсолютизмом, жорсткими межами станового феодального ладу, за вільну економічну діяльність, політичні права й свободи, демократичні форми державного правління. Виникнення громадянського суспільства пов’язується з появою громадянина як самостійного, індивідуального члена суспільства, який усвідомлює себе таким, наділений певним комплексом не відчуваних прав і свобод і відповідає перед суспільством за всі свої дії [12, с.192].

У цьому ракурсі необхідно визначити місце церкви у цьому процесі. Саме церква і пропонована нею релігія стали основою творення ідей свободи й демократії, які були основоположними принципами в боротьбі проти абсолютизму й тиранії.

Український дослідник М.Рибачук слушно вказує на взаємозв’язок церкви й громадянського суспільства, який триває ще з євангельської та античної давнини. Свою думку він аргументує основоположним принципом, що став наріжним каменем поняття й реального історичного розвитку громадянського суспільства. Це була відповідь Ісуса Христа на запитання: чи годиться платити податок кесарю, чи ні? На багато сотень літ визначили парадигму розвитку церкви й суспільства, церкви й держави в Європі слова

Христа: “Тож віддайте кесареве – кесареві, а Богові – Боже” (Мт. 22, 15–21; Мк. 12, 13–17; Лк. 20, 20–26) [10].

Ці біблійські рядки про поділ двох протилежних понять стали ключовими нормами християнського права й мали визначальний вплив на подальшу правову та політичну думку. Як зауважує із цього приводу І.Луцький, принцип загальної рівності й відповідальності кожного за свої вчинки є високим моральним стимулом, який в умовах глобалізації і становлення демократичної державності може стати кроком на шляху до досягнення гармонії між державою та суспільством [7, с.19]. Варто також зауважити, що таке крайнє розмежування може стати причиною зловживання, оскільки, виконавши “віддайте кесареві – кесареве, а Богові – Боже”, можна дійти до їх повного відсторонення й позбутись можливості подальшої взаємодії не тільки на релігійному рівні [7, с.19].

Актуальним під час розкриття процесу взаємодії та впливу церкви на формування громадянського суспільства є визначення сутності самої церкви як інституції, і не лише духовної і релігійної, а й політичної.

Загалом церква є найбільш структурованою релігійною інституцією. Це організація, де вже виразно диференційовані управлінська й керована частини, існують відпрацьовані форми взаємодії між частиною й цілим, що забезпечує її єдність. Така структура є законом існування й функціонування системи та забезпечує сталий характер основних властивостей і функцій за різноманітних змінювань. Окрім цього, церковні інституції вирізняються вертикальними ієрархічними зв'язками, високого рівня відповідності загальносуспільним і загальнолюдським цінностям, розробленими ефективними механізмами впливу на суспільну свідомість і засобами регуляції соціальної поведінки [10].

Показовим і повчальним у сфері канонічного права та релігійної сфери є те, що в тому чи іншому ступені церкви не вимагають від своїх членів абсолютного дотримання усіх приписів та обрядів, накладають суворі або м'які санкції на порушників церковних правил і настанов, але не вимагають від вірних аполітичності чи асоціальності. Церква, якщо вона не має тоталітарного характеру, визнає суспільну природу людини. Таким чином, вона допускає активну участь своїх вірних у суспільно-політичному житті країни. Церква може бути загальнонаціональною, універсальною й у такому випадку вона потужно інтегрує весь соціум, відповідає релігійно-духовним потребам максимально можливої кількості населення країни, або не мати такого характеру й лише частково інтегрувати певні частини суспільства й тяжіти до щільної взаємодії із державою, а не із суспільством [10].

Дослідження особливостей функціонування церкви в системі інститутів громадянського суспільства засвідчує, що поява церкви об'єктивно зумовлена розвитком процесу інституціоналізації суспільства. Вплив церкви на суспільно-політичні процеси спричинений самою природою релігії та її функціями. Релігія формує суспільні практики своїх adeptів. Відбувається “накладання” релігійних практик на інші суспільні взаємини [5, с.12].

Якщо безпосередньо визначати ступінь впливу церкви на суспільство, то він пов'язаний з її місцем у цьому власне суспільстві. Так склалося, що церква не може гарантувати собі стабільне місце в системі суспільних відносин, це пояснюється тим, що її статус змінюється в контексті процесів сакралізації та секуляризації. І хоча церква є одним із багатьох суспільних інститутів, її вплив на інші суспільні відносини, її внутрішня структура можуть зробити її організацією панування, що слугує або потребам своїх власних володарів, або потребам носіїв політичної влади, яких зуміла підкорити собі церква [5, с.12].

Духовний статус церкви не дозволяє їй безпосередньо втручатися в політичне життя держави й суспільства, але ж історична традиція і сучасний досвід багатьох країн показує, що церкви нерідко втягуються в політичні процеси. Прикладом цього може бути Російська Федерація, де попри законодавче відсторонення церкви від держави, її вплив на політичні процеси в країні та суспільстві важко переоцінити. Частими є випад-

ки, коли представники світської і духовної влади дають спільні інтерв'ю та прес-конференції стосовно різноманітних питань суспільно-політичного життя. Звертає на себе увагу *Мирослав Луцький*. Церковний вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні ко звертаються до релігійних цінностей як фундаменту політичної ідеології. Особливо це притаманне християнським партіям та ісламським рухам.

В окремих випадках можна дійти висновку, що церква не свідомо змушена, крім своїх головних функцій, вступати з інститутами суспільства в політичні взаємини. Для церкви в цьому плані спрацьовує суб'єктивний чинник, суть якого полягає в тому, що політизація ідейного змісту релігії сприяє зростанню кількості віруючих і прихожан. У ще більшій перспективі пристосування церкви до політики має неабияке матеріальне значення, що в умовах глобалізації є немаловажним.

Постійна боротьба за думки та душі віруючих змушують церкви вступати в боротьбу з іншими конфесіями, а часто і з політичними силами. Найбільш яскраво це проявляється у сфері церковно-державних відносин. Так, зокрема, владні інститути намагаються на базі тієї чи іншої конфесії штучно створити національну релігію. Це загострює міжконфесійні взаємини, а також конфлікти всередині конфесій [5, с.14].

У сучасних умовах людська спільнота все більше й більше розділяється за цивілізаційною ознакою. Одним із факторів цивілізаційної ідентифікації є релігія. Звідси політичні рішення часто мають релігійне підґрунтя. У цих умовах політизація церкви виражається в створенні соціально-політичних концепцій у завуальованій або й відкритій участі церкви у публічній політиці, релігійному екстремізмі.

Виходячи з такого розуміння релігії та церкви як інституції, можна говорити про зміст громадянського суспільства та його затребуваність у духовності. У цьому плані варто погодитися з думкою М.Рибачука, що громадянське суспільство, будучи засноване на засадах капіталістичної, ринкової економіки, на суто раціоналістичній і егалітарній правосвідомості, на беззаперечному визнанні недоторканності приватної власності, непорушності принципів самоврядування, справедливості та свободи, стало культурно-історичною альтернативою традиційному суспільству, побудованому на засадах верховенства сакральної влади, що має право перерозподіляти суспільне багатство, суворої ієрархічності й корпоративності, раз і назавжди визначеного статусу кожного члена суспільства [10].

З усвідомленням цих проблем зростала стурбованість щодо них, ширилися класові антагонізми, загострювалася суспільна боротьба, а теорія громадянського суспільства, яка акцентувала увагу на позитивних, солідаристських аспектах, відходить у минуле. Класичною добою розвитку громадянського суспільства є середина XIX – 2-га пол. XX ст. Тоді логічним буде питання актуальності громадянського суспільства на сучасному етапі. Проте саме кінець XX ст. став часом найбільшої актуалізації утвердження норм громадянського суспільства на теренах Центрально-Східної Європи. Зрештою, як елемент суспільної системи і як автономна щодо державних структур сфера публічного життя громадянське суспільство значною мірою зберігається в розвинених країнах, а в країнах так званого “другого” і “третього” світів щойно починає утверджуватись [7, с.20].

У цьому плані варто відзначити певну закономірність, яка полягає в тому, що в багатьох країнах, де раніше була розроблена теорія громадянського суспільства, його якісні параметри тепер змінюються. Власне змінюються і класичний зміст концепції громадянського суспільства, оскільки інформатизація, цифрові технології, не лише дистанціюють суспільство й державу один від одного, фони формують якісно новий тип відносин, виділяючи із самостійного стосовно держави суспільства громадянина, який рівноцінно незалежний від них обох.

Характеризуючи окрему особистість чи громадянина, як рівного елемента в структурі держави і суспільства, варто звернути увагу на його моральну й духовну сутність. У цьому сенсі набуває актуальності роль релігії, її взаємозв'язок та взаємовплив на право. Більше того, на відміну від часу, коли формувалося громадянське суспільство і чималий вплив на нього мав інститут церкви, в наші дні інститут церкви цілком дистанційований від цих процесів (за винятком теократичних держав чи тих, де є чітке визнання конкретної релігії як державної). Натомість релігійне, етичне, моральне вчення, що проявляється в духовності кожної людини та суспільства загалом, визначають якість демократизації держави, її політичних інститутів і принципів взаємозв'язку із самим суспільством [7, с.20].

Серед основних моральних засад особистості, які визначаються конституційно, є свобода совісті. На думку українського дослідника Б.Кістяківського, невід'ємні права людської особистості не створені державою, а навпаки – за самою суттю своєю безпосередньо надані особистості. Уся сфера думок, переконань і вірувань, таким чином, має бути недоторканою для держави. Звідси постає визнання релігійної свободи, тобто свободи вірувати і не вірувати, змінювати релігію, створювати свою власну релігію й оголошувати себе не належним до жодного віровизнання, свобода культів як право віровизнань справляти своє богослужіння. Мета такої держави – здійснювати солідарні інтереси своїх громадян. Найвища функція влади – законодавство, яке цілком підпорядковане народному представництву. “Завдяки народному представництву і правам людини й громадянина, які гарантують політичну самодіяльність як поодиноких осіб, так і суспільних груп, ціла організація правової держави має громадський або народний характер” [4, с.252].

Заслужує уваги також твердження Е.Берка, який зазначав, що релігійна свідомість не лише вивершила величну державну споруду, вона оберігає її від “руйнування та осквернення”, від обману, насильства, несправедливості й тиранії. Саме релігійні інституції, вважав мислитель, прищеплюють високі принципи та забезпечують безперервне оновлення й зміцнення цих засад. Освічення держави через державне релігійне усталення необхідно також для того, щоб вселити вільним громадянам “трепет шанобливості”, для забезпечення своєї власної свободи [2, с.412].

Для України цінним буде досвід упровадження й розвитку громадянського суспільства у країнах Центрально-Східної Європи, що хронологічно відбулося в останній третині ХХ ст. Так, зокрема у 80-х рр. ХХ ст. ідея громадянського суспільства мала дві основні функції: вона пропонувала шлях до збереження моральної чистоти й слугувала стратегією опору. Вацлав Гавел у своєму есе “Намагання жити по правді” надає великого значення моральному вимірові, наголошуючи на фальшивій сутності соціалістичної системи та її ідеології, головною функцією якої була підтримка влади. При пануванні влади системи, котра формально називалася владою людей, рівень відповідальності громадян обмежувався виживанням через пристосуванство. Люди “трали” свою частину в загальній партитурі системи, і той, хто таким чином пристосовувався, міг не боятися переслідування влади або помсти на своїх дітях. Система не терпіла заперечення або критики [6].

Актуальність досвіду Польщі, Чехії та інших європейських країн цінний для України тим, що всі вони перебували в полі політичного впливу СРСР. Однак, якщо країни Центрально-Східної Європи змогли для себе вирішити цю проблему, то в нашій державі спостерігаються певні труднощі, які насамперед проявляються в загостренні соціальних (навіть класових) суперечностей, економічному та фіскальному тиску з боку державних органів на сфері підприємницької діяльності, окремі випадки порушення свободи слова, совісті та ін. По відношенню до ситуації, що склалася, можна застосувати вислів Дж.Кіна про те, що суспільство “дичавіє” [3, с.116]. На практиці це проявляється в зростанні кількості соціальних конфліктів, антиурядових виступів, у пануванні на-

сильницьких методів розв'язання конфліктів, загалом – у “нецивілізованому” поведінні та незбалансованому впливі тих, кого ми відносимо не до категорії інтелігенції чи політикуму, а до “олігархів” [7, с.21].

Мирослав Луцький. Церковний вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні виходить з норм і принципів, які в правовій площині повинні збалансувати взаємини між суспільними прошарками та їх відносини з державою. Цей вплив насамперед проявляється в розвитку моралі та етики, що, формуючи духовне середовище, може нівелювати соціальну напругу. На жаль, сучасні теоретики суспільних і правових відносин схильні швидше до пошуку нових концепцій і теорій розвитку суспільства, до критики власне ідеї громадянського суспільства, акцентування уваги на її “застарілості”.

Варто також відзначити, що роль релігії і церкви у процесі становлення громадянського суспільства в Україні є досить неоднозначною. З одного боку, фіксується динамічне збільшення кількості релігійних організацій, що “супроводжується розширенням зони їх присутності в різних соціальних сферах, поглибленням діалогу із суспільством, зміною парадигми державно-церковних відносин – від доброзичливого співіснування до взаємозацікавленого партнерства” [11, с.25]. З іншого боку, процеси глобалізації та інформатизації ведуть до загальносвітового процесу секуляризації, що трансформується й на Україну шляхом ослаблення впливу церкви на віруючих і суспільство.

Певний негатив простежується також і в тому, що знижується роль релігійних моральних норм як детермінант поведінки, а це веде до погіршення правових засад суспільства. Надмірне проникнення церкви в політику призвело до відсутності чітких соціальних програм в окремих конфесіях. Більше того, негативний вплив на громадянське суспільство має міжконфесійна боротьба. Усе це зумовлює соціально-політичні етноконфесійні й соціокультурні суперечності українського суспільства. Як справедливо зауважує З.Антонюк, “вихід із сьогоднішньої кризи в Україні потребує наявності нових етико-релігійних цінностей, зміни особистісної налаштованості, поведінки та суспільних структур” [1, с.89].

У наш час не до кінця налагоджено взаємозв'язок між церквою та громадянським суспільством. Церква та інші релігійні об'єднання, будучи за своєю природою консервативними інституціями та усвідомлюючи власну реальну залежність від центральної й регіональної державної влади, надто обачно демонструють свою громадянську позицію щодо соціокультурного стану суспільства, економічної ситуації, намагань локалізації соціальних і політичних прав громадян.

Таким чином, теорія громадянського суспільства, вплив на нього церкви загалом і християнської релігії зокрема має визначальне значення для України. Ставши на шлях демократичного розвитку, українське суспільство має подолати недовіру до влади й відчуження значної частини українського народу від громадського життя й політики, позбутися тоталітарних стереотипів у його свідомості, використати засоби громадянського суспільства для зменшення всевладдя державних чиновників і для того, щоб формально демократичні інститути влади почали керуватися принципами демократії на практиці.

1. Антонюк З. Побудова громадянського суспільства в Україні та християнське соціальне життя / З. Антонюк // Сучасність. – 1998. – № 11. – С. 89.
2. Берк Е. Релігія і громадянське суспільство / Е. Берк // Консерватизм : антологія. – К., 1998. – С. 407–413.
3. Кін Джон. Громадянське суспільство : Старі образи, нове бачення / Джон Кінг ; пер. з англ. – К. : Основи, 2001. – 246 с.
4. Кістяківський Б. Держава і особистість / Кістяківський Б. // Вибране / Б. Кістяківський. – К., 1996.
5. Коваль І. В. Взаємодія церкви та інститутів громадянського суспільства: політологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / І. В. Коваль ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2007. – 18 с.

6. Концепція громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sd.net.ua/2010/12/22/koncepciya-gromadskogo-suspilstva.html>.
7. Луцький І. М. Взаємозв'язок релігії та права у процесі формування громадянського суспільства / І. М. Луцький // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-вид. від. Івано-Франківського ун-ту права ім. Короля Данила Галицького, 2013. – Вип. 7. – С. 17–23.
8. Подольська Є. А. Соціологія : 100 питань – 100 відповідей / Є. А. Подольська, Т. В. Подольська. – К. : Інкос, 2009. – 352 с.
9. Політологія : навч.-метод. комплекс : підручник / за ред. Ф. М. Кирилюка. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 697 с.
10. Рибачук М. Громадянське суспільство і церква [Електронний ресурс] / М. Рибачук // Сучасна українська політика : Політики і політологи про неї. – Вип. 5. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchniku/21/4.pdf>.
11. У Державному комітеті у справах релігій. Офіційний вісник // Людина і світ. – 2000. – № 5. – С. 25.
12. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової л-ри, 2010. – 472 с.
13. Якименко Ю. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики [Електронний ресурс] / Ю. Якименко. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320.

В статье раскрывается влияние церкви в целом и христианства в частности на становление основ гражданского общества. Определяется взаимосвязь религии и права, их трансформация и влияние на общественные процессы в стране. На основе анализа процессов становления гражданского общества в странах Центрально-Восточной Европы предложено собственное видение их внедрения в современном украинском обществе. Отмечена определяющая роль в этом процессе церковных институтов.

Ключевые слова: *церковь, государство, гражданское общество, право, религия, мораль, общество.*

The influence of church in general and specifically Christianity on the formation of civil society principles is revealed in the article. Correlation of religion and law, their transformation and influence on social processes in the country are defined. On the basis of analysis of processes of civil society formation in the countries of Central and Eastern Europe the author proposes his own view on their introduction in a modern Ukrainian society. The important role of church institutions in this process is emphasized.

Keywords: *church, state, civil society, law, religion, morals, society.*

УДК 61:57:17]:340.61:347.131.2

ББК 87.7

Галина Терешкевич (с. Діогена)

ПРОБЛЕМИ ВІДНОШЕНЬ МІЖ МОРАЛЬНИМ І ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНАМИ В КОНТЕКСТІ БІОЕТИКИ

У статті розглядаються питання відношень між етикою і правом, між цивільним законом і законом моральним. А також висвітлюються проблеми захисту законом фундаментальних цінностей, необхідних для гарантування загального блага. Розглядаються етико-правові аспекти державного регулювання системи охорони здоров'я в Україні на засадах біоетики, ґрунтовані на трактуванні життя людини як найвищої фундаментальної і недоторканної цінності. Висвітлюється вплив біоетики на діяльність органів державного управління охороною здоров'я стосовно пошани гідності людини та збереження життя на всіх етапах її розвитку.

Ключові слова: *моральний закон, цивільний закон, біоетика, мораль, право, істина, свобода, цінність людського життя, пошана гідності людини, фундаментальні цінності людської особи, загальне благо, органи державного управління, державне регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики, нормативно-правова база в системі охорони здоров'я України, державний контроль, державна політика щодо проблем цінності й гідності людського життя.*

9. Політологія : навч.-метод. комплекс : підручник / за ред. Ф. М. Кирилюка. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 697 с.
10. Рибачук М. Громадянське суспільство і церква [Електронний ресурс] / М. Рибачук // Сучасна українська політика : Політики і політологи про неї. – Вип. 5. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchnuku/21/4.pdf>.
11. У Державному комітеті у справах релігій. Офіційний вісник // Людина і світ. – 2000. – № 5. – С. 25.
12. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової л-ри, 2010. – 472 с.
13. Якименко Ю. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики [Електронний ресурс] / Ю. Якименко. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320.

В статье раскрывается влияние церкви в целом и христианства в частности на становление основ гражданского общества. Определяется взаимосвязь религии и права, их трансформация и влияние на общественные процессы в стране. На основе анализа процессов становления гражданского общества в странах Центрально-Восточной Европы предложено собственное видение их внедрения в современном украинском обществе. Отмечена определяющая роль в этом процессе церковных институтов.

Ключевые слова: церковь, государство, гражданское общество, право, религия, мораль, общество.

The influence of church in general and specifically Christianity on the formation of civil society principles is revealed in the article. Correlation of religion and law, their transformation and influence on social processes in the country are defined. On the basis of analysis of processes of civil society formation in the countries of Central and Eastern Europe the author proposes his own view on their introduction in a modern Ukrainian society. The important role of church institutions in this process is emphasized.

Keywords: church, state, civil society, law, religion, morals, society.

УДК 61:57:17]:340.61:347.131.2

ББК 87.7

Галина Терешкевич (с. Діогена)

ПРОБЛЕМИ ВІДНОШЕНЬ МІЖ МОРАЛЬНИМ І ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНАМИ В КОНТЕКСТІ БІОЕТИКИ

У статті розглядаються питання відношень між етикою і правом, між цивільним законом і законом моральним. А також висвітлюються проблеми захисту законом фундаментальних цінностей, необхідних для гарантування загального блага. Розглядаються етико-правові аспекти державного регулювання системи охорони здоров'я в Україні на засадах біоетики, ґрунтовані на трактуванні життя людини як найвищої фундаментальної і недоторканої цінності. Висвітлюється вплив біоетики на діяльність органів державного управління охороною здоров'я стосовно пошани гідності людини та збереження життя на всіх етапах її розвитку.

Ключові слова: моральний закон, цивільний закон, біоетика, мораль, право, істина, свобода, цінність людського життя, пошана гідності людини, фундаментальні цінності людської особи, загальне благо, органи державного управління, державне регулювання системи охорони здоров'я на засадах біоетики, нормативно-правова база в системі охорони здоров'я України, державний контроль, державна політика щодо проблем цінності й гідності людського життя.

“Бо право повернеться до правди
і всі щирі серцем стоятимуть за нею”
(Псалом 94, 15)

Фундаментальні цінності людської особи мають бути захищені не лише морально, а і юридично: йдеться про людські цінності, з приводу яких міжнародні трибунали та національні конституції повинні зайняти чітку позицію. Тут виникає проблема між етикою і правом, між моральним і цивільним законом [6, с.675–691].

Одвічна філософська дискусія про відношення між цивільним законом і законом моральним сьогодні є важливим викликом для демократичного суспільства.

Ще св. Тома Аквінський наголошував на тому, що аж ніяк не вся сфера моралі може бути оповита правом. Закон, утім, не може обґрунтовувати мораль, у кращому разі,